

Recension

Josephson, Olle, 2024: *Grammatik, ord, texter. Skolsvenska i andraspråksperspektiv*. Stockholm: Svenska Akademien. 294 s. ISBN 978-91-1-313921-0.

Det finns en lång och gedigen tradition av handböcker och läromedel i svenska språket som riktar sig till talare med annat modersmål än svenska (se t.ex. Viberg 1986, Hyldenstam 2013 och Flyman Mattsson 2021). I boken *Grammatik, ord, texter* har Svenska Akademien satsat på ett brett och mångsidigt verk som bygger på den här traditionen och samtidigt bjuder på insiktsfull och uppdaterad information om grammatik, ordförråd och textlära. Det är Olle Josephson, professor emeritus i nordiska språk, som är författare till boken, vars syfte »är att ge en grundläggande, relativt utförlig, men ändå selektiv beskrivning av svenskans grammatik och ordförråd med inriktning på skolans texter och med ett andraspråksperspektiv» (s. 17). Den viktigaste målgruppen för boken är lärare i svenska, men innehållet tilltalar säkert också andra läsare som är intresserade av inlärnin g av svenska. Även om Josephson (s. 17) påpekar att boken i första hand är ett referensverk och inte en lärobok eller en lärarhandledning, är den försedd med vissa belysande didaktiska och pedagogiska element.

Åren 2016–2020 pågick projektet *Intensivsvenska* med Svenska Akademien som initiativtagare vid Stockholms universitet. Med utgångspunkt i projektet utarbetade Josephson ett kompendium för lärare som resursmaterial och hjälpmedel som användes i flera år i språkin introduktionsprogrammen och i lärarutbildningen. Boken *Grammatik, ord, texter* är den slutgiltiga versionen av kompendiet där forskningsrön förenas med insikter från praktiken på ett positivt sätt.

Boken omfattar nio kapitel av vilka de sex första efter inledningen upptas av grammatik, det åttonde av ordförråd och det sista av texter. Kapitlen om grammatik är uppbyggda enligt samma struktur. Först ges en grammatisk beskrivning följ d av en kommentar om språkbruket, en språkjämförelse och till sist en kommentar om lärande. Kapitlen är försedda med rikliga autentiska exempel. Språkbeskrivningen fokuserar i huvudsak på skrivet språk.

Grammatikdelen i verket går efter ett inledningskapitel systematiskt igenom hur en sats byggs upp av olika typer av fraser: nominalfraser, verbfraser, adjektivfraser och adverbial. Det sista grammatikkapitlet tillägnas ordföljd och olika satstyper. Kapitlen har ordnats efter stigande komplexitet. Josephson (s. 18) påpekar om grammatikavsnittet att det »alltid har svenskan som utgångspunkt» och att beskrivningen begränsar sig till vissa viktiga mönster och konstruktioner. Även om exakta hänvisningar saknas bygger grammatikavsnitten i mångt och mycket på *Svenska Akademiens grammatik* av Teleman, Hellberg och Andersson (1999).

2 Recension

Uppbyggnaden av grammatikavsnitten kan illustreras med kapitlet om nominalfraser som först ger en beskrivning av nominalfrasens uppgift och en genomgång av enkla nominalfraser som namn, substantiv och pronomen. Därefter övergår beskrivningen till något mer komplexa och mycket komplexa nominalfraser. Under rubriken *Språkbruket* gäller kommentarerna ofta vad som är typiskt för vardagsspråk eller för läroboksspråk och i vilket syfte en konstruktion används: till exempel nominalisering och prepositionsfras (*stängningen av simhallen*) förekommer bland annat i läroboksspråk i »textbindande syfte» (s. 58).

Under rubriken *Språkjämförelse* går Josephson igenom vilka slags motsvarigheter till exempel arabiska, dari, persiska, kurdiska, ryska, somaliska, spanska, thailändska, tigrinja och turkiska har när det gäller den aktuella företeelsen, till exempel placeringen av adjektiv med hänsyn till substantivet (s. 44). Antalet språk som nämns varierar något i de olika kapitlen. Jämförelsen är säkert nyttig för lärare i olika sammanhang. För de finländska förhållandena hade det varit fint om finskan hade ingått bland språken, men finskan är sannolikt inte så central för de sverigesvenska klassrummen i dag.

Avsnitten under rubriken *Lärande* erbjuder reflektioner där forskning och praktiska erfarenheter möts. Kommentarna gäller vad som är svårt eller nyttigt att lära sig, men också hurdant språkbruk som inte är problematiskt ur begriplighetssynpunkt. Det är positivt ur en lärandesynvinkel att strukturer och kommunikation behandlas tillsammans på ett pragmatiskt sätt. När det gäller adjektivattributet kommenteras till exempel att kongruens (*ett grönt snöre*) (s. 45) är besvärligt att lära sig men att »fraser som **vår ny bilen*» (s. 45) inte är svåra att förstå: ett påpekande som känns fräscht och befriande för den som har upplevt en lång undervisningstradition där den här typen av konstruktioner betraktades som ett gravt fel. Ibland kommenteras också i vilken ordning olika utvecklingsstadiet finner sig vid inläring som att numeruskongruens kommer före genuskongruens (s. 45). Josephson (s. 17) kommenterar dock att det för läsaren är viktigt att förstå att ordningen för beskrivningarna i de olika kapitlen inte nödvändigtvis motsvarar en inlärningsordning. I vissa fall, som i fråga om ordföljden, kan man utifrån forskningen teckna en utvecklingsgång (s. 173), men ofta är inläringen en mer komplicerad process (jfr s. 17).

Verbfrasen har i boken en snävare definition än vanligt i grammatikböcker, vilket innebär att den omfattar endast verb, hjälpverb och huvudverb inklusive prepositioner och partiklar. För en handbok av den här typen lämpar sig den snävare definitionen av verbfrasen väl. Beskrivningen av verbfrasen rör sig från enkla verb mot större komplexitet vad gäller typen av verb och tempusbruket. Beskrivningarna följs av många exempel. Texten lyfter fram olika typer av frågor kring verbformer som är vanliga i vardagsspråket eller i skolspråket eller som är komplexa och svåra att lära sig. Till exempel i fråga om partikelverb och verb + preposition påpekas att de är svåra att lära sig och att det inte är lätt att skilja dessa två grupper från varandra (s. 86–87). I många fall lyfter författaren under rubriken *Lärande* upp nyttiga råd som bygger på erfarenheter från klassrummet men som man sällan har sett i läroböcker eller i grammatikor.

De många exemplen i boken ger läsaren möjlighet att själv göra jämförelser, till exempel i fråga om adjektiv som kan följas av olika prepositioner. Med tanke på

läsarna är det dock viktigt att exemplen följs av kommentarer och konstruktioner som underlättar inläringen. Ett exempel på detta är diskussionen om adjektiv och valet av prepositioner i kapitlet om adjektivfraser. Mönstret hos adjektiv som följs av en infinitivfras (t.ex. *dum, dyr, enkel, fin*) lyfts fram och det konstateras att de nästan aldrig har en preposition i konstruktionen *Det + är + adjektiv i t-form + infinitiv* som i *Det blir dyrt att öppna förpackningen* (s. 103). Däremot kan adjektiv med preposition byggas ut med nominalfraser och infinitivfraser: *trött av att träna, arg på henne* (s. 102). Något trösterik är även kommentaren om att val av preposition vid adjektiv också kan vålla osäkerhet för förstaspråkstälaren med tanke på vilken preposition som ska användas, till exempel om *glad* ska användas med *åt, över* eller *av* (s. 101).

Kapitlet om fraser med adverbial funktion fokuserar i huvudsak på tids-, plats- och sättsadverbial samt satsadverbial. De andra adverbialen ges endast litet utrymme, vilket är förståeligt med tanke på den stora variationen i fråga om adverbial beträffande betydelse, funktion och form.

Satstyper och ordföljd får en omsorgsfull beskrivning på 53 sidor. I kapitlet diskuteras påståenden, frågor och uppmaningar, deras bruk och ordföljd med hjälp av sats-scheman. Olika typer av bisatser, adverbiala bisatser, *att*-satser och relativa bisatser beskrivs utförligt. I samband med *att*-bisatser beskrivs också de matrissatser, adjektiv och substantiv som ofta kombineras med dem (t.ex. satser med *tänka, tycka, bra att, dumt att, resultat, orsak*). Eftersom bisatser och ordföljden i dem är svåra att lära sig är det bra att inläringsgångar för bisatser tas upp. Josephson (s. 146, 148) påpekar att *när*- och *om*-satser är vanligast och sannolikt enklast att lära sig bland adverbiala bisatser som oftast lärs in först av alla bisatstyper. För ordföljden i bisatser presenteras också utvecklingsgången som enligt studierna inleds med rak ordföljd och avslutas med behärskning av indirekta frågesatser (s. 173).

Svenska språkets ordförråd beskrivs med hjälp av cirka 2000 ord enligt ordklass och bildningssätt. Avsikten med kapitlet är inte att man med hjälp av det ska kunna lära in orden utan det ger närmast en sammanfattning av det centrala ordförrådets betydelse, frekvens, sätt att använda orden och deras form. Orden delas in i dem som är frekventa och hör till vardagsspråket som *frisk* och *komma* och sådana som hör till skolspråket. De senare kan ingå i allmänspråket som *bilda, däremot* eller till ett visst skolämne som *kalkyl* eller *karta*, men de kan också vara facktermer som *kromosom* eller *fotosyntes* (s. 184). Kommentarer i kapitlet till lärarna fokuserar på vilken grupp orden tillhör, eftersom ordförrådet i skolspråket som hör till allmänspråket eller till ett visst skolämne kan vara abstrakt eller svårt att ta till sig. Även om orden ordnats enligt form i kapitlet (s. 185) visar exemplen på skillnader mellan vardagsspråket och skolspråket. Till exempel det vardagliga ordet *vatten* är svårare att lära sig när det förekommer i ämnesspecifika sammansättningar i olika skolämnena, som *regnvatten* i kemi eller *vattenbalans* i biologi (s. 194).

Kapitlet om ordförråd är indelat i substantiv, verb, adjektiv, adverb, frågeord, pronomen och bindeord. Rätt så mycket utrymme ägnas olika sätt att bilda substantiv, verb och adjektiv. Också här görs jämförelser med andra språk. Även om kapitlet ter sig något katalogartat, är informationen till exempel om sammansättningstyper eller avledningssätt nyttigt. Som flera texter i boken fungerar kapitlet om ordförrådet som

4 Recension

något man kan slå upp i men också begrunda och utnyttja för att förklara bland annat inkonsekvenser i sättet att bilda ord och svårigheter att lära sig centralt ordförråd.

Kapitlet *Grammatik och ord i texter* fokuserar på texttyper och genrer med hjälp av autentiska exempel ur elevtexter och läroböcker. Detta sista kapitel är en bra illustration av hur man med hjälp av grammatiken och ordförrådet bygger upp en viss sorts text. De texttyper som tas fram är textaktiviteter, exempelvis »att berätta, beskriva, instruera, förklara» (s. 219). Med genrer avses till exempel recensioner, insändare eller sagor. Kapitlet avancerar från enklare till mer avancerade texter. Analysen av grammatiska och lexikala drag kopplar till de tidigare kapitlen och visar vilka drag som kan vara typiska eller saknas i en viss texttyp. Författaren påpekar att fokus inte är på förtjänster eller på brister i texterna och analyserna fungerar inte heller som bedömningsunderlag (s. 220). I blickpunkten är de grammatiska och lexikala resurser som skribenterna har utnyttjat till exempel för att bygga upp en enkel berättelse eller en komplex lärobokstext.

Verket *Grammatik, ord, texter* fungerar utmärkt som en handbok för lärare, studenter eller läsare som är intresserade av inlärnin av svenska språket, dess strukturer och ordförråd. Texten erbjuder många insiktsfulla detaljer om svenskan och hur den ter sig för den som närmar sig språket från ett annat modersmål. Boken sammankopplar en lång forskningstradition och undervisningstradition på ett föredömligt sätt. Den visar också på att mycket av den barlast som byggde på kravet på korrekt språk inte längre är nödvändig utan har ersatts med värdefulla uppgifter om vilka typer av strukturer och ordförråd som är bra att lära sig för en fungerande kommunikation. Förhoppningsvis når verket många läsare i klassrum, skolor och högskolor. Den kommer säkert att bli en klassiker i den långa raden av handböcker som handlar om bruk och inlärnin av svenska språket.

Litteratur

- Flyman Mattsson, Anna, 2021: Andraspråkets grammatik. Lund: Studentlitteratur.
Hyldenstam, Kenneth & Lindberg, Inger, 2013: Svenska som andraspråk: i forskning, undervisning och samhälle. Lund: Studentlitteratur.
Teleman, Ulf, Hellberg, Staffan & Andersson Erik, 1999: Svenska Akademiens grammatik. Stockholm: Svenska Akademien.
Viberg, Åke, Ballardini, Kerstin & Stjärnlöf, Sune, 1986: Mål. Svensk grammatik på svenska. Stockholm: Natur och kultur.

Hanna Lehti-Eklund

© 2026 Författaren/författarna

Denna artikel publiceras med öppen tillgång under villkoren i
Creative Commons Erkännande-licensen ([CC BY 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/))

Språk och stil: Tidskrift för svensk språkforskning, NF 36, 2026. ISSN: 1101-1165 E-ISSN: 2002-4010